

Gozdno drevesničarstvo na Kranjskem, v Dravski banovini in Sloveniji, njegov razvoj in propad

Forest Nurseries in Carniola, Drava Banovina and Slovenia, their Development and Downfall

Franc PERKO

Izvleček:

Perko, F.: Gozdno drevesničarstvo na Kranjskem, v Dravski banovini in Sloveniji, njegov razvoj in propad. Gozdarski vestnik, 72/2014, št. 9. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 31. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Prispevek obravnava začetke gozdnega drevesničarstva na Kranjskem v sredini 19. stoletja in njegov razvoj. Sledi njegovemu razvoju v Dravski banovini in Sloveniji. Obdobje od 1945 do 2012 je razdeljeno na obdobje pred osamosvojitvijo in po njej. Hkrati z razvojem gozdnega drevesničarstva je v prispevku navedena poraba gozdnih sadik po posameznih obdobjih in letna intenzivnost sajenja glede na vse gozdove v določenem obdobju. Medtem, ko je bila v obdobju do leta 1990 intenziteta sadnje okoli 10 sadik na ha vseh gozdov letno, po tem letu močno upade in doseže leta 2012 le še 0,6 sadik. Prispevek obravnava tudi nujnost dolgoročnih zavezujočih pogodb za vzgojo gozdnih sadik ustreznih vrst.

Ključne besede: gozdna drevesnica, gozdna sadika, Kranjska, Dravska banovina, Slovenija, 1850–2012, gozdno-gospodarski načrt, gozdnogospodarsko načrtovanje, Zavod za gozdove Slovenije

Abstract:

Perko, F.: Forest Nurseries in Carniola, Drava Banovina and Slovenia, their Development and Downfall. Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry), 72/2014, vol. 9. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 31. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

This article deals with the beginnings of forest nurseries in Carniola in the middle of the 19th century and their development followed by the development of forest nurseries in Drava Banovina and Slovenia. Slovenian period from 1945 to 2012 is divided to the period before the independence and the one after it. Simultaneously with the development of forest nurseries the article lists consumption of forest saplings by individual periods and annual intensity of planting with regard to all forests in a specific period. While the planting intensity in the period up to 1990 had amounted to around 10 saplings per ha of all forests yearly, it strongly decreased after this period and achieved only 0.6 seedling in 2012. This article also discusses the necessity of the long-term binding contracts for growing forest saplings of appropriate species.

Key words: forest nursery, forest tree sapling, Carniola, Drava Banovina, Slovenia, 1850–2012, forest management plan, Slovenia Forest Service

1 GOZDNO DREVESNIČARSTVO NA KRANJSKEM

1.1 Začetki drevesničarstva v naših krajih segajo v čas pogozdovanja Krasa

Da je treba gozdove obnavljati, so se zavedali že davno. Zaradi bojazni, da bo začelo primanjkovati lesa, je Marija Terezija leta 1771 izdala Terezijanski gozdni red za Kranjsko. »Da bi se izognili tej bojazni, smo se kot skrbna deželna mati odločili izdati za našo zgoraj omenjeno vojvodino Kranjsko gozdni red, po katerem se bodo morali pri načrtovanju gozdov in pri sečnji lesa ravnati vsi, ki imajo gozdove, zlasti rudniki ter lastniki gozdov na Krasu, v Pivki in Istri, ter ga spoštovati.«

V uvodu lahko preberemo tudi številne in zanimive kazni: »...in krivce z vso resnostjo primorajo, da bodo na krajih, kjer lesa najbolj občutno primanjkuje, zasadili petkrat toliko dreves, kolikor jih je bilo v tem ali onem gozdu iztrebljenih ...«

Zanimiv je 16. člen: »Če obstajajo pustote, ki jih soseske ne morejo uporabiti in izkoristiti kot polja, vinograde ali kako drugače, pa zaradi pomanjkanja semenskih dreves niso zasejana in so brez mladega gozda, je treba take pustote preorati s plugom ali jih prekopati z rovnico, posejati in prebrnati; v ta namen so v zadnjem členu navedene vrste in lastnosti semen in v katerem času jih je treba posejati.«

¹ Mag. F. P., univ. dipl. inž. gozd. Slivice 34, 1381 Rakek

Slika 1: Pogozdovanje golega Krasa. Vir: Zavod za gozdove Slovenije, OE Sežana.

Figure 1: Afforestation of the barren Karst. Source: Slovenia Forest Service, OE Sežana.

Spoznajmo še 19. člen: »...nekatera pobočja še malo niso več podobna gozdu, je naša milostna volja, da take gozdove popolnoma posekamo ter s preoranjem in posevkom poskrbimo za pomladek.«

Gozdni red za Spodnjo Avstrijo iz leta 1813 je v 8. členu določal: »Vsak lastnik gozda ali loga, ki brez pridobljenega dovoljenja spodnjeavstrijske deželne vlade izseka ali da izsekati gozd ali log, naj se kaznuje z 200 do 4.000 goldinarji globe, glede na obseg področja, oropanega lesa; hkrati je treba poskrbeti, da se zopet ustrezno pogozdi ...«

Gozdni patent, ki je začel veljati v avstrijskih deželah v začetku leta 1853, je med drugim določal: »Posekani deli v državnih in občinskih gojzdh se morajo o petih letih spet pogozdovati začeti; v osebujnih gojzdh se sme včasih tudi delj časa za to dovoliti.« je bilo zapisano v *Novicah kmetijskih, obrtnijskih in narodskih reči* 1852, št. 102–103.

Čprav so na Kranjskem verjetno gozdne drevesnice obstajale že prej, pa se je večje zanimanje zanje pojavilo v sredini 19. stoletja. To je bil čas

prvih, žal neuspešnih poskusov ogozditve pustega Krasa v zaledju Trsta s setvijo. Setve različnih vrst listavcev, ki so jih od leta 1840 naprej opravljali v okolici Trsta, niso uspeli, velik odpor do ponovne ogozditve tržaškega krasa pa so imeli tudi lastniki kraških zemljišč, tako da je delo z ozelenitvijo Krasa zastalo za nekaj let. Leta 1857 je Trst ponovno izdelal pogozdovalni načrt, po katerem naj bi v tridesetih letih pogozdili polovico občinskih kraških pašnikov, na preostalih pa bi posadili po dvajset sadik listavcev na oral. Ker dotedanji poskusi s setvijo niso bili uspešni, so se odločili za sajenje, za kar pa so potrebovali gozdne sadike. Za vzgojo sadik so »... takoj ustanovili potrebne gozdne drevesnice.« (Rubbia, 1912, str. 12.). Pod vodstvom predstojnika c. kr. gozdnega urada v Gorici, gozdarja Jožefa Kollerja, so leta 1859 uspešno posadili črni bor.

Iz tržaške pokrajine se je po prvi uspešni ogozditvi Krasa zanimanje preneslo tudi na Kranjsko. Ko je Ministrstvo kmetijstva 19. junija 1850

Kranjskemu deželnemu glavarju pisalo: »Ministerstva nar veči skerb in prizadevanje bode, pusti Kras spet v polje in gojzd spreobrniti.« (Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči, 1850, št. 32, str. 134), so Novice sprožile pobudo, ... *de se imenitna reč pogovori od več strani.* (Novice, 1850, št. 32, str. 134).

Me prvimi se je v *Novicah kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči* (1850), št. 40 – 42, javil gozdar Jožef Koller, poznavalec pogozdovanja Krasa, in zapisal:

- »... *de bo na Krasu sajenje drevesc boljši, hitrejši ino gotoviši, pa tudi z manjšimi stroškimi združeno, kakor sejanje drevesnega semena,*
- *zato bo treba drevesnih sadiš (Pflanzschulen) napraviti, in v njih, bore, smreke, hraste orehe, kostanje, jesene in breste izrediti...*«

Za potrebe pogozdovanja Krasa so ustanavljali gozdne drevesnice in začeli pogozdovati. Začetna zagnanost vodstev občinskih predstojnikov, duhovščine, učiteljev in razgledanih zasebnikov pa se je zaradi odpora prebivalstva in pomanjkanja gozdarskega znanja počasi topila in opustili so tudi gozdne drevesnice.

Nov zagon pogozdovanju Krasa je dal zbor avstrijskega gozdarskega društva na Krasu 4.–6. septembra 1865, ki je med drugim v resoluciji poudaril (Rubbia, 1912, str. 14):

- 1 »V pospeševanje pogozditve Krasa morajo biti pogozdene ploskve gotovo dobo davka proste.
- 2 Potrebno je, da se nastavi za tehniško pogozdovavno delo na Krasu zasajevanja posebno večče gozdarsko osobje.
- 3 Takojšnja zopetna pogozditev Krasa ni le važna za kraške dežele, ampak tudi za cesarstvo, vsled tega ima država težnje prvoimenovanih podpirati.«

Uspeh teh sklepov je bil, da je vlada že leta 1869 imenovala gozdnega nadzornika za pogozdovanje Krasa pri namestništvu v Trstu in leta 1871 enega pri deželni vladi za Kranjsko.

Nadzorništvo za pogozdovanje Krasa v Trstu je imelo drevesnice v Rodiku, Serminu in Gorici. Da so bile že v 50. in 60 letih 19. stoletja osnovane gozdne drevesnice tudi na Kranjskem, sodimo po zapisu Rubbie (1912, str. 14): »Deželni gozdni nadzornik za Kranjsko Ludovik Dimitz in njegov naslednik Ivan Salzer sta leta 1872 in 1873 poskr-

bela, da so se prej opuščene drevesnice takoj zopet otvorile. Tako so nastale na Kranjskem gozdne drevesnice v Postojni, Senožečah, Št. Petru, Ilirski Bistrici in Bujah.«

Ker se je potreba po sadikah večala, je bila leta 1874 ustanovljena velika centralna gozdna drevesnica pod Rožnikom v Ljubljani. Pozneje so jo prestavili v Gradišče in opustili prej imenovane male gozdne drevesnice na Krasu.

Od leta 1887 do 1911 je bilo na Kranjskem Krasu pogozdeno s 45.710.727 sadikami. V glavnem so jih zagotavljale državne gozdne drevesnice na Kranjskem (43.679.620), del pa so jih dobili iz državnih drevesnic drugih dežel – večino iz Komna na Primorskem (500.757), nekaj so jih vzgojili v drevesnicah, ki so jih osnovala komisije za pogozdovanje Krasa na Kranjskem (545.650), del pa so jih dokupili drugje tudi (984.700).

Večino sadik so vzgojili v centralni državni gozdni drevesnici pod Rožnikom in pozneje v Gradišču pri Ljubljani (43.550.620), v državni drevesnici v Logatcu (115.000) in v drevesnici v Bršljinu (14.000). Ker iz državnih gozdnih drevesnic ni bilo mogoče dobiti vseh potrebnih sadik, je komisija za pogozdovanje Krasa ustanovila še lastne drevesnice.

Tako so na 1.264 m² veliki gozdni drevesnici na Osojnici nad Pivko, ki je delovala v letih od 1902 do 1911, ko so jo zaradi odmaknjenosti opustili, vzgojili 206.950 sadik različnih drevesnih vrst (14.000 jelk, 112.450 hrastov, 54.600 jesenov, 25.250 belih javorov, 350 pravih kostanjev, 300 belih gabrov) za podsaditev in vmesno sajenje. Vseh stroškov obratovanje te drevesnice je bilo 2.970 K 58 h.

V Vrhpolju v Vipavski dolini je bila leta 1908 osnovana drevesnica s površino 1.230 m². Njen namen je bil, da je omogočala začetek zgodnjega spomladanskega pogozdovanja, praviloma že sredi februarja, ko zaradi zime še ni bilo mogoče dobiti sadik iz centralne drevesnice. Tako so za zgodnja pogozdovanja leta 1910 dobili 91.000 sadik, leta 1911 pa 110.000. Skupaj so v njej v dveh letih vzgojili 201.000 sadik črnega bora, stroški obratovanja za obe leti pa so znašali 1.245 K 5 h.

Drevesnico pri Grobšah pri Postojni (površina 4.471 m²) so sestavljale tri ločene površine, ki so bile last Jerice Dekleva iz Postojne. Leta 1910 jo

je najela komisija za obdobje desetih let z letno zakupnino 400 K. Omenjena drevesnica je že obstajala in z zakupom se je preprečilo, da bi se stara in pomembna zasebna gozdna drevesnica opustila, kot je želela storiti njena lastnica. V tej drevesnici so vzgajali sadike, ki jih je dotlej dajala opuščena drevesnica na Osojnici. V letu 1911 je drevesnica za pogozdovanje krasa vzgojila 13.000 črnih borov, 12.000 smrek, 27.000 jelš, 3.700 hrastov in 2.000 belih javorov, poleg tega pa je gozdnim posestnikom prodala še 100.000 smrek; skupaj je torej vzgojila 157.700 sadik. Stroški delovanja za leti 1910 in 1911 so bili 3.696 K 22 h, prihodki od prodaje sadik pa 400 K.

Komisija za pogozdovanje Krasa je za potrebe pogozdovanja Krasa z zneskom 120 K podprla še dve zasebni gozdni drevesnici in z 1.200 K okrajno gozdno drevesnico v Logatcu.

Centralna gozdna drevesnica, ki je delovala pod Rožnikom od leta 1871 do 1890 in od leta 1891 do 1926 v Gradišču, je za pogozdovanje Krasa in pogozdovanje zasebnih gozdov med letoma 1876 in 1918 namenili 173.020.100 gozdnih sadik (Šivic, 1954). Primanjkljaj potrebnih sadik za pogozdovanje zasebnih gozdov so dobavljale druze javne drevesnice s podeželja.

1.2 Država je spodbujala osnovanje gozdnih drevesnic

Država je spodbujala pogozdovanja in osnovanje gozdnih drevesnic, brezplačno dajala kmetijskim podružnicam, soseskam in šolam seme in sadike. *Novice gospodarske, obrtniške in narodne* (1871, št. 15) so objavile »Razglas kranjskim posestnikom o premijah za marljivo in vspešno spodrejanje gozdov (borštov) in za napravo gozdnih semenskih kampov in gozdnih drevesnic, in pa za razdelitev hojevega semena.«

Država je tudi finančno podpirala osnovanje gozdnih drevesnic, o čemer so takratni časopisi pogosto poročali. Tako leta 1891 v *Novicah gospodarskih, obrtniških in narodnih* (št. 20) izvemo, da: »Deželni odbor dovolil je glavnemu odboru c. kr. kmetijske družbe... Urbanu Webbru 100 gld. za napravo gozdne drevesnice v Zalemlogu.«

Novice gospodarske, obrtniške in narodne so leta 1900 (št. 1) objavile, da je: »Državno podporo v

znesku 350 gld. je poljedelsko ministerstvo dovolilo za ustanovitev gozdne drevesnice v Bršlinu pri Novem mestu.«

V takratnih časopisih je izšlo kar nekaj strokovnih prispevkov, s katerimi naj bi izobrazili »gozdarstva neuko ljudstvo«. Tako so *Novice gospodarske, obrtniške in narodne* leta 1866 (št. 2, 5, 6 in 9) objavile »Poduk, kako naj posamezen gospodar ali pa cela soseska obdeluje svoj gozd (boršt), da si izredi lesa.« Med drugim je eno od poglavij namenjeno nasvetu, kako najti primerno mesto za gozdno drevesnico, o semenu gozdnega drevja, kako se seje seme gozdnih dreves, kako se sadike izkopljejo iz drevesnice, koliko morajo biti stare sadike za presajanje in kako se ravna s sadikami.

Slovenski gospodar leta 1889 (št. 50) v prispevku *Nekaj o gozdu*, je med drugim predlagal, da bi bilo dobro, če bi si vsaka občina osnovala svojo drevesnico: »Dobro bi bilo, ko bi vsaka občina napravila svojo gozdno drevesnico. To celo malo stane. Pri gozdu v zavetju na solnčnem kraju se skoplje ali vsaj globoko preorje primerni del in v spomladi meseca aprila s semenom poseje. Čez leto naj se rastlinam plevel odstrani in drugo leto v jesen ali na spomlad so rastlinice za presajenje godne. Sadi naj se v meterske vrste. Za oral je treba 3—4 tisoč rastlin.«

Ljudevit Dimic, c. kr. nadgozdnar in gozdni poročevalec, ud centralnega odbora kmetijske družbe je v *Novicah* leta 1871 (št. 16–23) »spisal za domorodce notranjske: Potni poduk o Krasu in o pogozdovanji Krasa.« V njem je med drugim predlagal: »Učiteljem naj se denarna podpora daje, da se olikajo tudi v gozdarstvu.« Dodal pa je tudi: »Pri vsaki ljudski šoli naj se napravi gozdna gredica in tudi sadišče za sadno drevje. Tukaj naj se otroci v drevesetvi podučujejo in tukaj naj se kmetom sadike delijo.«

V *Novicah* leta 1873 (št. 13) izvemo, da »Ljudska šola v Orehku na Notranjskem vsled prošnje ondašnjega učitelja dobi za šolsko drevesnico nekoliko gozdnega semena in pa zbirko vrtnarskega orodja.« Seme in orodje je šoli podarila Kmetijska družba iz sklada, ki ga je v te namene dobila od c. k. ministrstva.

Slovenski učitelj, glasilo slovenskih krščanskih učiteljskih in katehetskih društev (1915, št 4), je

objavil prispevek, v katerem J. Grad v prispevku *Šolski vrt* vzpodbuja k osnovanju gozdnih drevesnic v šolskih vrtovih.

Uspeh ni izostal. Gozdne drevesnice so osnovala nekatere Kmetijske podružnice c. kr. Kmetijske družbe Kranjske (npr. Senožče), pa tudi posamezni razgledani kmetje. V *Novicah gospodarskih obrtniških in narodnih* 1882 (št. 34v prispevku *Kaka naj bo gozdna drevesnica* med drugim zveemo: »... da hočeta gospoda *Edvard Dolenc, grajščak v Orehku, in Peter Krajgher, veliki posestnik v Hrašah, enake gozdne drevesnice napraviti...*«

O uspešni gozdni drevesnici kmeta Rovana iz Cola nad Vipavo so poročale *Novice* leta 1883 (št. 27): »*Gospod Rovana nasejal je tudi v stari njegovi gozdni drevesnici 28 leh (gredic) z mnogovrstnim gozdnim drevjem.*« Da je bila vzgoja sadik uspešna, spoznamo iz *Oglasnika*, priloge *Novic* (1885, št. 38), kjer lahko preberemo tale oglas: »*Stotisoč prav lepih gozdnih smerekovih sadik imam v moji drevesnici izgojenih na prodaj. Tisoč stane pri meni 2 gld. 50 kr. Prijatelji pogozdovanja naj se jesenski čas k meni potrudijo ter se gotovo ne bodo kesali te lepe sadike videti. Na Colu, dne 13. oktobra 1885. Andrej Rovana.*«

1.3 Kmetje niso imeli pravega odnosa do gozdnih sadik

Posamezni, lahko bi rekli zelo številni kmetje pa niso imeli pravega odnosa do gozdnih sadik. S sadikami pa tudi s semenom so ravnali vse prej kot zgledno. Tako *Novice* leta 1883 (št. 27) v prispevku *Pogozdovanje Krasa oziroma golosekov po posameznih posestnikih* niso poročale nič kaj vzpodbudno o ravnanju posameznih posestnikov na območju postojnskega okrajnega glavarstva pri pogozdovanju Krasa in golosekov:

»*Od leta 1874. do leta 1882. razdelilo se je med posamezne posestnike postojnskega c. k. okrajnega glavarstva okoli 2 milijona raznovrstnih gozdnih sadik. Iz poročil c. k. okrajnega logarja je pa razvidno, da se je s temi sadikami okoli 50 hektarov gola sveta pogozdilo. Ker vemo, da se za en hektar Krasa pogozditi 10.000 sadik, toraj za 50 hektarjev 500.000 sadik potrebuje, je razvidno, da se je blizu*

1. milijona gozdnih sadik pogubilo. In v resnici so nekateri posestniki brezplačno prejete sadike uže med potjo proč pometali, drugi jih pustili doma poginiti, tretji slabo sadili itd.«

1.4 Po odpravi servitutov so veleposestva začela načrtno gospodariti z gozdovi

Na servitutov prostih gozdnih so konec 19. stoletja veleposestva začela načrtno gospodariti, zaposlila so gozdarske strokovnjake, v gozdnih začela graditi gozdne ceste, denar pa so vlagala v predelavo lesa. Na drugi strani pa je kmet dobil relativno majhno površino gozda. Z njim je moral zadovoljevati svoje lastne potrebe po lesu, hkrati ga je tudi prodajal, da je poravnal davčna in druga bremena.

Veleposestva, ki so začela načrtno gospodariti z gozdovi, so konec 19. stoletja in v začetku 20. za obnovo svojih gozdov ustanovljala gozdne drevesnice. To je bil čas, ko je bila praviloma v vsakem revirju (revirni gozdar) vsaj ena lastna drevesnica. Tako so bile v tistem času drevesnice na Gomancah, Planini, Javorniku, Škocjanu, Snežniku, Mašunu in Jurjevi dolini. Če pogledamo le v revirja Planina in Škocjan (Unec), ugotovimo, da so stare jelove sestoje obnavljali predvsem s sajenjem smreke, sadili pa so tudi sitko in duglazijo ter bor in macesen. Večina teh drevesnic se je ohranila do osnovanja centralne drevesnice v Matenji vasi v začetku šestdesetih let dvajsetega stoletja.

1.5 Proti koncu devetnajstega stoletja je na Kranjskem delovalo dvajset gozdnih drevesnic

Novice, gospodarske, obrtniške in narodne so leta 1887 v 51. številki objavile seznam drevesnic, ki so delovale na Kranjskem. Poleg osrednje gozdne drevesnice v Ljubljani je bilo še devetnajst drugih: cesarske, graščinske, občinske, Kranjske obrtne družbe in drevesnica gozdnega posestnika Andreja Rovana s Cola.

Z drevesnicami pa ni bilo zadovoljivo pre-skrbljeno celotno ozemlje Kranjske, zato je bilo načrtovano osnovanje okrajnih drevesnic v kamniškem, novomeškem in litijskem okraju.

Slika 2: Uspešno osnovan nasad črnega bora na Krasu. Vir: Zavod za gozdove Slovenije, OE Sežana.
Figure 2: Successfully established black pine plantation on Karst. Source: Slovenia Forest Service, OE Sežana.

»Gozdne drevesnice so, kakor naznanja deželna vlada deželnemu odboru, na Kranjskem te le:

- a) V političnem okraji Ljubljanskem:
  1. c. kr. osrednja drevesnica pod Rožnikom;
- b) v političnem okraji Radovljiškem:
  2. cesarska drevesnica v gozdu Ilovica;
  3. drevesnice kranjske obrtne družbe: v Bohinji, Javorniku in pri Tržiči;
- c) v političnem okraji Logaškem:
  4. drevesnice občine Gorenjelogaške;
- d) v političnem okraji Postojnskem:
  5. cesarska drevesnica v gozdu Golobičevci;
  6. drevesnica posestnika Andreja Rovana pri Colu;
  7. 2 graščinski drevesnici in 1 občinska drevesnica pri Senožečah;
  8. 2 drevesnici na Nanosu;
  9. 2 drevesnici dvorne konjerejske naprave v Prestranku;
- e) v političnem okraji Kočevskem:
  10. 4 drevesnici v graščinskem gozdu.

Sicer pa se bodo še napravile okrajne drevesnice v političnem okraji Kameniškem, Novomeškem in Litijskem.«

Ker na Kranjskem ni bilo primerno število gozdnih drevesnic, se je oglasil tudi Slovenec (1889, št. 254), ki je v poročilu iz Deželnega zbora kranjskega ob obravnavi podpor za osnovanje gozdnih drevesnic predstavil mnenje gospodarskega odseka:

»... je gospodarski odsek mnenja, priznavajoč veliko važnost pogozdovanja, naj bi se naročilo deželnemu odboru, da skuša od visoko c. kr. deželne vlade doseči, da se državna gozdna drevesnica kolikor mogoče decentralizuje in to iz vzroka, da ne bode gospodarjem toliko težkoč in ovir trpeti, ter dobe čvrstih in svežih gozdnih sadik. Sedaj se le pregostokrat dogodi, da morajo n. pr. kmetovalci z dolenjskih okrajev, katerih ne veže nobena železnica in od katerih imajo nekateri okraji kar par dni pota, da dospje do državne gozdne drevesnice, ali pa morajo dobivati jih po voznikih čez veliko dni, ter že vse ovenele in sparjene dobe, kar pa

ne povzročuje le škode, ampak tudi vpliva na to, da priprosti kmetski gospodarji potem postanejo nespravljivi nasprotniki takih sadik in nasadb.

Ker ima slavna c. kr. deželna vlada po vseh okrajih že nastavljene svoje gozdno-tehnične organe, lahko ji bo uslišati to željo deželnega zbora, da priredi tudi za Dolenjsko več ali vsaj jedno državno drevesnico, iz katere bo mogoče kmetovalcem v bližini dobivati čvrstih in svežih gozdnih sadik, od katerih je pričakovati resnično lepih nasadbenih uspehov. Ob enem naj deželni odbor skrbi za to, da bo gozdna drevesnica na deželnem šolskem posestvu po potrebi se razširila in pravilno oskrbovala.

Sicer predlaga gosp. odsek, naj sklene slavni deželni zbor sprejeti pod temi točkami navedeno poročilo na znanje.«

1.6 Poraba gozdnih sadik na Kranjskem v obdobju od leta 1876 do 1918

V tem obdobju je samo centralna gozdna drevesnica oddala za pogozdovanje Krasa in zasebnih gozdov 173.020.100 gozdnih sadik ali povprečno 4.023.723 sadik na leto. Poleg omenjene je ob koncu osemdesetih let 19. stoletja (leta 1887) na Kranjskem delovalo še devetnajst drugih gozdnih drevesnic: od javnih do cesarskih in drevesnic veleposestev. Če bi upoštevali le centralno gozdno drevesnico in površino 400.207 ha gozdov na Kranjskem (Britovšek, 1964, str. 289), so na leto pogozdili okoli deset gozdnih sadik na hektar gozdne površine Kranjske. Že Šivic (1954, str. 91) je poročal: »Primanjkljaj potrebnih sadik za pogozdovanje privatnih gozdnih posestnikov je bil nadomeščen s povečanjem nekaterih javnih drevesnic na podeželju.« Če poleg drugih javnih drevesnic upoštevamo še veleposestniške, ki so ob koncu 19. stoletja in v prvih desetletjih 20. kar intenzivno pogozdovali v svojih gozdovih (Notranjska, Gorenjska), lahko z veliko verjetnostjo ocenimo, da je poraba sadik od leta 1900 do 1918 gotovo znašala blizu dvajset sadik na leto na hektar gozdne površine Kranjske.

2 GOZDNO DREVESNIČARSTVO V DRAVSKI BANOVINI

Prva svetovna vojna je pomenila velik zastoj na vseh področjih, zastalo je tudi pogozdovanje Krasa. Slovenci smo bili spet razdeljeni med več držav. Pomemben delež Krasa, ki je prej sodil pod Kranjsko, je prešel pod Italijo. V nadaljevanju bomo upoštevali le tiste gozdove, ki so sodili v Dravsko banovino.

V Dravski banovini je bilo 708.035 ha (Šivic, 2012, str. 42) gozdov, z gozdom je bilo pokrite 45 % površine banovine. Večina gozdov je bila v zasebni lasti. Seveda je bilo nekaj večjih posesti, vendar je kar polovica gozdov (349.204 ha) pripadala gozdni posesti, manjši od 10 ha, gozdna posest do 50 ha pa je zavzemala 505.121 ha ali 71 odstotkov vseh gozdov. Kar tretjino gozdov so imeli v lasti mali gozdni posestniki s površino gozdne posesti do 5 ha. Razdrobljena posest gozda, pomanjkanje strokovnega gozdarskega kadra za razdrobljeno gozdno posest, slab položaj malega kmeta, ekonomska kriza konec 20. let in v začetku 30. so pustili težke posledice v slovenskih kmečkih gozdovih med obema vojnoma.

Ekonomska kriza je minila, ostale pa so posledice. Veliko je bilo zadolženih kmetij in spet je bil gozd tisti, ki je reševal kmeta. Leta 1940 so pri Kmetijski zbornici v Ljubljani izvedli gozdarsko anketo, da bi spoznali stanje gozdov. Rezultati so bili zaskrbljujoči; takole jih je strnil Čokl (1940, str. 206):

»Mnogi znaki kažejo, da naše gozdno gospodarstvo hira. Impulz, ki mu ga je dala zadnja konjunktura na lesnem trgu, je gozdno gospodarstvo sicer poživilo, je pa le začasnega značaja in gozdnega gospodarstva ne bo rešil onih težav, ki imajo globlje vzroke in ki gozdno gospodarstvo izpodjedajo pri njegovih koreninah.

Gozdno gospodarstvo hira predvsem zaradi nevdržnega propadanja gozdov in iz tega izvira-jočega nazadovanja lesne proizvodnje. Med vzroke za propadanje gozdov je na prvem mestu omeniti čezmerno izsekovanje gozdov, ki se pojavlja kot posledica zadnje velike gospodarske stiske in njej sledečega naglega porasta cen na lesnem trgu. Nadaljnji vzrok propadanja gozdov je njih nezadostno oskrbovanje, ob katerem gozd pač ne more

dati onih dohodkov, ki bi jih sicer mogel dati. Temu je morda krivo pomanjkanje potrebnih denarnih sredstev, še bolj pa pomanjkanje gozdarske izobrazbe kmečkega ljudstva. Mnogo krivde za nazadovanje lesne proizvodnje ima tudi čezmerno izkoriščanje postranskih gozdnih proizvodov, zlasti pa stelje, s katero se gozdu odtegujejo hranila in slabi plodnost gozdnih tal.»

V prispevku *Oskrbovanje gozdov* za Gozdarsko anketo je leta 1941 Čokl (2012, str. 172) zapisal: *»Po gozdni statistiki iz l. 1938 meri zaloga lesa v Sloveniji 90 milj. m³, medtem ko bi normalno morala biti 110 milj. m³ lesa v gozdu. Zaloga lesa v naših gozdih je torej pod normalo, in to za celih 20 milijonov m³. Do tega stanja je pripomoglo izsekovanje gozdov, pri katerih posestnik ni posekal le prihrankov v gozdu, ampak je globoko posegel v samo glavnico, v nerazpoložljivo zalogo lesa. Na ta način je postal gozdu dolžnik, namesto da bi mu bil upnik.«*

In v tem kontekstu moramo gledati gozdno drevsnicarstvo med obema vojnama.

»Leta 1937 je bilo v nekdanji dravski banovini 169 gozdnih drevesnic s skupno površino 30 ha ter so proizvajale letno po 7,5 milijonov sadik« (Beltram, 1955, str. 288). Beltram (1955, str. 288) nadaljuje: *»Za takratne razmere je to zadostovalo za povprečno letno pogozdovanje okrog 1.000 ha.«*

Šivic (1940) je poročal, da je bilo leta 1940 devetnajst banovinskih drevesnic, njihova skupna površina pa je bila dokaj skromna, le 11,6817 ha. Banovinske drevesnice so bile le del vseh drevesnic (skupaj je bilo 169 drevesnic s površino 30 ha) in so bile namenjene za oskrbovanje banovinskih, občinskih in gozdov v lasti male kmečke gozdne posesti. Večji posestniki in veleposestva, razlaščeni gozdovi, gozdovi kranjskega verskega zaklada, gozdovi ljubljanske škofije in drugi, ki so zaposlovali gozdarske strokovnjake, so imeli tudi svoje gozdne drevesnice in so se oskrbovali iz njih.

Šivic je takole predstavil delovanje banovinskih gozdnih drevesnic, katerih poslovanje je urejal (1940, str. 73):

»Banovinske gozdne drevesnice se vzdržujejo na temelju komercializacije iz svojih lastnih dohodkov.

Oskrbovanje in upravljanje drevesnic je urejeno s posebnimi predpisi, ki jih je izdala banska uprava (gozdarski odsek) dne 25. novembra 1932.«

Drevesnice so upravljali in oskrbovali okrajni gozdarski referenti in njim dodeljeni, na posameznih okrajnih načelstvih nameščeni gozdarji; to delo so opravljali poleg svojih drugih rednih službenih zadolžitev. Vrhovno strokovno nadzorstvo pa je imel gozdarski odsek banske uprave.

Dohodki banovinskih drevesnic so se stekali v poseben *»drevsniški sklad«*, ki ga je upravljala banska uprava (gozdarski odsek). Iz tega sklada so dotirali posamezne drevesnice; iz njega so poravnali tudi zakupnine za zemljišča, na katerih so bile drevesnice. *»Centralizacija drevsniškega sklada pri gozdarskem odseku banske uprave se mi je zdela potrebna tudi zato, da so na razpologo vsak čas sredstva za ustanavljanje novih banovinskih drevesnic in da je mogoče priskočiti z izrednimi podporami na pomoč onim banovinskim gozdnim drevesnicam, ki so prizadete po suši, toči, glivah, insektih in dr., ter jih z gmotno pomočjo spraviti zopet v normalno stanje. Iz sredstev tega sklada je banska uprava v zadnjih letih nakupila že več zemljišč za ustanovitev novih gozdnih drevesnic«* (Šivic, 1940, str. 73).

Leta 1939 so banovinske drevesnice oddale 3.917.844 gozdnih sadik, od katerih je bilo v breme drevesnic brezplačno oddanih 210.000 drevesc.

Leta 1939 so oddali naslednje vrste sadik: *»23.300 dvoletnih smrečic semenk, 1.837.504 tri- do petletnih smrečic semenk, 580.300 presajenih smrečic, 19.900 tri- do petletnih jelk, 154.570 dvoletnih macesnov, 6.700 dvoletnih japonskih macesnov, 404.300 dvoletnih navadnih borov, 292.975 dvoletnih črnih borov, 55.000 triletnih črnih borov, 53.750 dvoletnih gladkih borov, 26.000 sadik rušja, 12.250 dvo- do štiriletnih duglazij, 100 Pančičevih smrečic, 1.040 cipres, 6 srebrnih smrečic (*P. pungens argentea*), 194 raznih eksot, 10.400 hrastov, 15.050 rdečih hrastov, 31.855 eno- in dvo letnih jesenov; 80.945 eno-, dvo- in triletnih ameriških jesenov, 1.650 dvoletnih javorov, 240 planinskih jelš, 43.390 eno- in dvoletnih črnih jelš, 100 potaknjencev kanadskega topola, 2.331 ukoreninjenih kanadskih topolov, 234.940 enoletnih akacij, 7.000 dvoletnih akacij, 758 enoletnih domačih orehov, 290 dvoletnih domačih orehov, 4.246 eno- do triletnih črnih orehov, 13.960 enoletnih domačih kostanjev in 2.800 bukev«* (Šivic, 1940, str. 76).

Drevesnice so gozdne sadike oddajale po zmer-nih tarifnih cenah. Cenik je bil vsakomur na voljo;

Slika 3: Šolarji na pogozdovanju. Vir: Fototeka Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

Figure 3: Schoolchildren at afforestation, Source: Photograph library of the National Museum of the Contemporary History.

dobil ga je na zahtevo pri okrajnih načelstvih in pri gozdarskem odseku banske uprave.

Da pa gozdnih drevsnic ni bilo dovolj, je opozarjal *Slovenski gospodar* leta 1940 (št. 8). V prispevku *Delo banovine za izboljšanje kmetijstva* je opozoril tudi na pomanjkanje gozdnih drevsnic na Štajerskem: »Po nekaterih krajih štajerske primanjkuje tudi gozdnih sadik in bi se morale gozdne drevsnice bolj enakomerno porazdeliti po deželi.«

2.1 Tudi med prvo in drugo svetovno vojno so slabše stoječi gozdni posestniki lahko dobili gozdne sadike za pogozdovanje brezplačno

Dobavo brezplačnih sadik je odobril ban na utemeljeno prošnjo, prevozne stroške za brezplačne sadike pa je morala plačati stranka. *Slovenski gospodar* leta 1937 (št. 3) je objavil poziv o brezplačni oddaji sadik slabše stoječim gozdnim posestnikom:

»Oddaja gozdnih sadik brezplačno iz javnih gozdnih drevsnic

Že nekaj let sem je v banovinskih proračunih gotova vsota predvidena tudi za brezplačno oddajo

gozdnih sadik slabše stoječim gozdnim posestnikom iz banovinskih gozdnih drevsnic. Tudi letos je za ta namen nekaj javnih sredstev na razpolago.

Namen tega je, da dobe siromašni ali manj premožni gozdni posestniki, ki imajo za sajenje primeren svet, gozdne sadike brezplačno. Za brezplačne gozdne sadike naj prosijo samo slabše stoječi posestniki, ki bodo sadike v resnici tudi posadili. Zgodilo se je, da je marsikdo prosil za sadike brez stvarne potrebe, samo zato, ker nič ne stanejo, jih pa ni niti posadil, ali pa tako malomarno, da ni bilo pravega uspeha. Zopet drugi jih je uporabil za živo mejo.

Gojenje gozdnih sadik stane mnogo denarja, zato naj se prosi samo za toliko sadik, kolikor se jih bo lahko na primernem svetu posadilo, da bo uspeh zagotovljen. Brezplačne gozdne sadike naj se uporabi za pogozditev goličav ali redčin, ali za spopolnitev naravnega podmladka v gozdu, ali pa za pogozditev negozdnih tal, kakor slaborodnega travnika, pašnika, itd. Še veliko je praznega sveta, ki ne samo, da nič ne donaja, nego je zanj treba še plačevati davek. Zasajen s primernim gozdnim drevjem pa bi takoj predstavljal večjo vrednost in v bodočnosti kaj donasal.«

Slika 4: Pogozdovanje Slivnice leta 1938. Vir: Družinski arhiv Srečka Knapa

Figure 4: Afforestation of Slivnica in 1938. Source: Family archive of Srečko Knap

2.2 Pogozdovali so tudi učenci

V dravski banovini so za ozaveščanje mladine organizirali *Dečji dan za pogozdovanje*. Prva organizirana pogozdovanja s šolarji so se začela leta 1926, ko so šolarji imeli štirideset pogozdovalnih dni in posadili 131.000 gozdnih drevesc. Tako pogozdovanja so bila deležna kar velike publicitete.

Učiteljski tovariš (1940, št. 2) je objavil zanimivo vest v rubriki *Kaj vse pišejo o učiteljstvu, šoli, prosveti in JUU*, ki jo je objavil časopis *Jutro*:

»Propaganda pogozdovanja na ljudskih šolah je bila lansko šolsko leto v naši banovini tako uspešna, da so šolski otroci posadili 455.231 sadik raznega gozdnega drevja. Pri sajenju je sodelovalo 40.866 otrok pod vodstvom 1.396 učiteljic in učiteljev. Da bi bila propaganda za pogozdovanje čim najbolj učinkovita, so bile v nekaterih banovinah vpeljane posebne karte za učence, ki sodelujejo pri pogozdovanju. Na teh kartah so slike iz življenja gozda z raznovrstnim besedilom, kakor s pesmicami in nauki, zlasti pa z znano »Molitvijo gozda«. Na drugi strani kartona je pa ime šolarja ter podatki o času sajenja s številom vsajenih sadik. Čeprav je naša banovina

najmanjša, vendar v nobeni drugi banovini države niso šolski otroci posadili toliko drevesc. V vsej državi je bilo namreč lani vsajenih 1.896.443 sadik, da so naši šolarji nasadili kar četrtno v vsej državi vsajenih sadik. Da to akcijo podpre, je beograjski dnevnik »Politika« 14. oktobra t. l. razpisal 6 nagrad za one učitelje, ki bodo imeli pri sajenju največ uspeha. Prva nagrada znaša 5.000, druga 2.000 in tri po 1.000 din. Učitelji in učiteljice, ki žele tekmovati, naj pošljejo do kraja junija t. l. uredništvu »Politike« dokaze pogozdovanja, ustanovitve šolskih drevesnic, števila vsajenih drevesc in pogozdene površine. Dokaze naj potrdi občina in šumski referent. Tem podatkom je treba tudi priložiti opis pogozdovanja. Nagrade razdli poseben odbor, ki so v njem predsednik JUU g. Ivan Dimnik, en predstavnik ministrstva za šume in rudnike in član uredništva »Politike«. Po nekaterih krajih so šole svojo nalogo opravile s posebno propagandno slovesnostjo, ko so hodili šolarji k sajenju v sprevedu s potrebnim orodjem in mladimi drevesci, prav tako pa s tablami in zastavami z napisi »Varujte gozd!«, »Ne uničuj lesov!«, »Varuj, neguj in prizanašaj gozdu!«.

Učitelji, predvsem pa šumski referenti so imeli poučna predavanja, da so bile te manifestacije za pogozdovanje povsod zelo simpatična in s pohvalo sprejete.«

Kako velik obseg so dosegli Dečji dnevi za pogozdovanje priča podatek, da je med letoma 1926 in 1940 šolska mladina v dravski banovini posadila več kot tri milijone gozdnih sadik, pogozdenih je bilo kar 800 ha goljav (Perko, 2014, str. 285).

Na podlagi podatkov za leti 1937 in 1939 in glede na primerjavo števila ter obsega banovinskih in drugih drevesnic ocenjujemo, da so v obdobju od leta 1919 do 1940 pogozdili na leto najmanj enajst sadik na hektar vseh gozdov v Dravski banovini.

3 GOZDNO DREVESNIČARSTVO V SLOVENIJI PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Dobra štiri leta med drugo svetovno vojno je gozdarstva delovalo v težavnih vojnih razmerah. Razumljivo je, da je bilo vse drugo pomembnejše kot skrb za obnovo gozdov. V prvi povojni Narodni vladi Slovenije, ki je bila ustanovljena 5. maja 1945 v Ajdovščini, je bilo tudi ministrstvo za gozdarstvo, prvi minister pa je bil Tone Fajfar.

Vojna je bila končana, škodo, ki je prizadela gozdarstvo (na gozdovih in v njih, na napravah in zgradbah, lesni industriji, lovu itn.) so strokovnjaki ocenili na približno eno milijardo predvojnih dinarjev (Perko, 2005). Še nekaj velja pripomniti: »V času okupacije je bilo 40 večjih gozdnih drevesnic docela zanemarjenih in je zaradi tega od 6. milijonov gozdnih sadik, ki se nahajajo še v drevesnicah, precejšen del neuporabnih.« (Perko, 2005, str. 33), kar je bilo vse prej kot vzpodbuda za prepotrebno obnovo prizadetih gozdov.

3.1 Potrebe po sadikah so bile velike

Ogromne poseke, posebno vzdolž cest in železniških prog iz obdobja okupacije, pa tudi veliki goloseki po osvoboditvi, ko je bilo treba na kar najhitrejši in najpreprostejši način dobiti les za obnovo porušene domovine in izvoz, so terjali velika obnovitvena dela, t.j. pogozdovanja. Planskim sečnjam so sledili podlubniki in ogole

površine, ki so se še povečale. Temu pa je treba dodati še starejše poseke iz predvojnega časa, ki jih je imela banska uprava leta 1937 v evidenci kar okoli 6.000 ha. Ker so bile med vojno številne drevesnice opuščene, je prva leta po vojni zelo primanjkovalo sadik. Obseg pogozdovanj se je večal iz leta v leto. Beltram (1955, str. 288) je zapisal: »Število drevesnic je raslo, tako da jih je bilo leta 1954 247 z 78 ha površine in letno proizvodnjo 14 milijonov sadik. Sprva se ni veliko gledalo na kvaliteto in provenienco semena niti na kakovost sadik, ki so jih odgajali v prosti setvi in so bile zato slabše uporabne, kar je seveda vplivalo tudi na uspeh pogozdovanja. Sčasoma so se razmere uredile in kvaliteta sadik se je izboljšala. Večina drevesnic je uvedla originalno uporabo ogljenega prahu za desinfekcijo zemlje, ki zelo ugodno vpliva na zdravje in boljše uspevanje sadik, začeli so redkeje sejati in zemljo redno gnojiti.« Beltram (1955, str. 288) je še poudaril: »Čedalje bolj uporabljamo majhne krajevne drevesnice, celo v samem gozdu, ker ne potrebujejo zalivanja in komaj nekaj pletve, zagotavljajo pa boljši uspeh pri pogozdovanju.«

V prvem desetletju po drugi svetovni vojni, ko so bile razmere vse prej kot ugodne, je bilo v Sloveniji pogozdenih več kot 30.000 ha in porabljenih 90.613.000 gozdnih sadik ali povprečno dobrih devet milijonov na leto (Beltram, 1955). Tako so v obdobju od 1945 do 1954 na leto pogozdili deset sadik na hektar vseh gozdov (879.000 ha).

Preglednica 1: Pogozdene površine (v ha) v prvem desetletju po drugi svetovni vojni v Sloveniji. Vir: Beltram, 1955, str. 294.

Leto	Pogozde- no zunaj Krasa	Pogoz- deno na Krasu	Skupaj
1945	48	–	48
1946	1.402	–	1.402
1947	1.586	4	1.462
1948	2.974	537	3.511
1949	2.389	749	3.138
1950	3.169	1.144	4.33
1951	3.059	830	3.889
1952	2.735	1.265	4.000
1953	3.017	1.139	4.156
1954	3.196	1.025	4.221
Skupaj	23.575	6.693	30.268

Prva povojna leta je zelo primanjkovalo gozdnih delavcev; prednost so dajali sečnji, spravlilu in prevozu lesa. Gozdarjem so pri pogozdovanju priskočile na pomoč številne množične organizacije tistega časa: članice AFŽ, mladinke in mladinci, sindikati, Zveza borcev, pripadniki JLA, LM, lovci, gasilci, zadrudniki, strokovno gozdarsko osebje, kmetovalci, šolska mladina, učitelji ... Leta 1950 se je gozdnogojitvenih del udeležilo 64.418 oseb, opravili so 43.406 delovnih dni in pogozdili 1.977.000 sadik, posejali 6.846 kg semena in očistili 989 ha (Beltram, 1955).

3.2 Drevesnica naj bo čim bliže območju pogozdovanja

Prva povojna leta je Wraber usmerjal razvoj semenarstva in drevsničarstva ter podpiral delovanje lokalnih drevesnic (Wraber, 1951, str. 12): »*Glede krajevne razporeditve gozdnih drevesnic se je torej treba ravnati po načelu, da bodi drevesnica kolikor mogoče blizu kraja porabe sadik, torej v kolikor mogoče, enakem ekološkem okolju. Sistem večjega števila manjših drevesnic, razporejenih po širinskih (geografskih) conah in posebej še po višinskih*

vegetacijskih pasovih (etažah), naj bolj ustreza biološkim zahtevam semenarske in drevsničarske službe. Na videz manj ekonomičen, je vendar ta sistem najrentabilnejši za gozdno proizvodnjo.«

V obdobju po drugi svetovni vojni je do začetka 60. let 20. stoletja torej veljalo načelo, da mora biti drevesnica čim bliže območju pogozdovanja. To je bilo obdobje, ko so veliko večino del v drevesnicah opravljali ročno, mehanizacije skoraj ni bilo. Leta 1956 je bilo v Sloveniji kar 410 drevesnic s skupno površino 90,1178 ha (povprečna gozdna drevesnica je obsegala le 20 arov). Tistega leta so iz vseh teh drevesnic oddali 20.030.000 sadik (Šuštar, 1957).

3.3 Že leta 1951 je v Sloveniji delovala tudi sodobnejša Gozdna drevesnica in semenarna v Mengšu

Leta 1948 je bilo z odločbo Ministrstva za gozdarstvo in kmetijstvo ustanovljeno podjetje *Gozdna semenarna in drevesnica*, ki se je po petnajstih letih preimenovala v podjetje *SEMESADIKE* z nalogami: gojenje in prodaja gozdnih sadik in zbiranje, nakup ter prodaja vseh vrst gozdnega semena doma in v tujini.

Slika 5: Mala gozdna drevesnica pod Starim gradom pri Uncu leta 1958. Setev črnega bora. Vir: Arhiv Franc Perko.
Figure 5: The little forest nursery under Stari grad near Unec in 1958. Black pine sowing. Source: Archive of Franc Perko

3.4 Večje sodobnejše gozdne drevesnice so počasi nadomeščale manjše lokalne drevesnice

Drevesničarstvo se je – kot druge dejavnosti – počasi, a vztrajno razvijalo. Jurhar (1967) je ugotavljal, da je gozdno drevesničarstvo v zadnjih letih pri večini gozdnogospodarskih organizacij bistveno napredovalo. Razvoj je potekal v smeri postopnega opuščanja majhnih lokalnih gozdnih drevesnic in osnovanja večjih, v katerih bi delo potekalo po sodobnejših načinih ter z večjim proizvodnim potencialom.

Preglednica 2: Razvoj drevesničarstva v Sloveniji med letoma 1963 in 1968. Vir: Jurhar, 1967.

	1963	1966
Število drevesnic	199	83
Površina drevesnic (ha)	129,30	265,42

Preglednica kaže, da se je število gozdnih drevesnic od leta 1963 do 1968 več kot prepolovilo, leta 1968 je delovalo le še 83 gozdnih drevesnic. Vendar je bil to šele začetek, že takrat (leta 1966) so ob številnih majhnih lokalnih drevesnicah delovale tudi večje in sodobnejše. Med sodobne drevesničarske obrate so leta 1966 sodili: Seme-sadike Mengeš, Vrbina in Rimš (Kmetijsko-gozdarsko podjetje Brežice), Lokve - Gradac in Poljane (Gozdno gospodarstvo Novo mesto), Prešnik (Gozdno gospodarstvo Celje), Matenja vas (Gozdno gospodarstvo Postojna), Brezje - Bukovica (Zavod za pogozdovanje in melioracije Krasa, Sežana), Markovci in Lovrenc na Pohorju (Gozdno gospodarstvo Maribor), Muta - Radlje (Gozdno gospodarstvo Slovenj Gradec), Mahovnik (Kmetijsko-gozdarsko podjetje Kočevje), Ižakovci (KIK Pomurka Murska Sobota), Radmirje (Gozdno gospodarstvo Nazarje) in Breginj (Soško gozdno gospodarstvo Tolmin). Poleg za tedanji čas sodobne mehanizacije za osnovno obdelavo tal, setev semena, presajanje sejank, okopavanje, prašenje, škropljenje, zalivanje in izkopavanje sadik, so številne preskrbo z vodo za namakanje uredile s prenosnim sistemom cevi.

Drevesničarska vzgoja sadik v naštetih drevesnicah se je bistveno razlikovala od nekdanjega načina dela v majhnih lokalnih gozdnih

drevesnicah. Za množično pridelovanja sadik v velikih, sodobno opremljenih drevesnicah je bila potrebna dobra organizacija dela, prav tako tudi specializirani strokovnjaki. Dandanes mora strokovnjak drevesničar dobro obvladati ves potek vzgoje sadik, začenši pri semenu, poznati mora substrat, tla v drevesnici, obvladati gnojenje, setev, presajanje, razmik sadik, zasenčenje, nego, zalivanje, varstvo, uničevanje plevela, uporabo herbicidov, insekticidov, kako ravnati z izkopanimi sadikami, prevoz in še marsikaj, z novo nastalo državo Slovenijo pa tudi trženje.

3.5 Pripraviti je treba dolgoročni načrt potreb po sadikah v Sloveniji

Razvoj drevesničarstva v Sloveniji je do 60. let 20. stoletja potekal nekako samodejno, brez pravih strateških usmeritev. Vse bolj se je kazala potreba po pripravi dolgoročnega načrta potreb po sadikah v Sloveniji. Pravi pogoji pa so nastali šele, ko so bili izdelani prvi gozdnogospodarski načrti območij za celotno Slovenijo za razdobje od leta 1971 do 1980. Takrat je Slovenija prvič dobila celovito in poenoteno podobo stanja in potreb vseh slovenskih gozdov. Hkrati je po letu 1964 nastalo enotno gospodarjenje z vsemi gozdovi ne glede na lastništvo v okviru gozdnogospodarskih območij.

V obdobju od leta 1971 do 1975 je bila poraba gozdnih sadik v Sloveniji konstantna, na leto se je porabilo okoli 7,6 milijona sadik. Gozdarstvo pa je bilo pred novim srednjeročnim razdobjem od leta 1976 do 1980.

V obdobju od leta 1971 do 1975 so na leto pogozdili 7,4 sadike na hektar vseh gozdov, Božič (1979), ki je upošteval le gospodarske gozdove pa podaja podatek 8,4 sadike na ha gozda na leto.

Vzgoja sadik naj bi se postopno centralizirala v nekaj večjih drevesnicah, kar bi omogočilo smotrnejšo uporabo mehanizacije, specializacijo proizvodnje in delovne sile ter zmanjšanje proizvodnih stroškov. Razprava o gozdnem drevesničarstvu je pokazala, da je treba čim prej pripraviti program razvoja drevesničarstva, ki naj bi upošteval biološki, tehnološki in ekonomski vidik te gozdarske dejavnosti. To nalogo naj bi prevzel Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo Slovenije.

Preglednica 3: Poraba sadik po gozdnogospodarskih organizacijah v obdobju od leta 1971 do 1975 v 000 kosih. Vir: Horvat - Marolt, 1978.

Zap. št.	Gozdnogospodarske organizacije	1971	1972	1973	1974	1975	1971–1975 skupaj
1.	Bled	520,2	458,1	425,6	372,4	475,6	2.251,9
2.	Brežice	362,0	428,0	357,0	386,0	446,0	1.979,0
3.	Celje	410,2	380,5	304,7	472,0	281,2	1.848,6
4.	Kočevje	495,0	555,3	543,3	415,9	490,0	2.499,5
5.	Kranj	412,1	405,7	349,0	221,8	327,0	1.715,6
6.	Ljubljana	605,8	569,1	530,5	612,0	683,0	3.000,4
7.	Maribor	802,0	891,0	760,0	866,0	842,0	4.161,0
8.	Nazarje	448,4	511,8	597,4	341,5	375,9	2.275,0
9.	Novo mesto	907,0	707,0	647,0	573,0	570,0	3.404,0
10.	Postojna	575,8	921,6	1.031,0	1.017,0	1.046,0	4.591,4
11.	Sl. Gradec	702,1	604,2	665,9	595,9	680,9	3.249,0
12.	Tolmin	536,0	389,0	467,0	351,0	429,0	2.172,0
13.	Pomurka, Murska Sobota	332,0	380,0	425,0	396,0	454,0	1.987,0
14.	Kras, Sežana	261,2	156,0	150,5	203,5	228,9	1.000,1
15.	Snežnik, Koč. Reka	175,0	146,5	141,9	135,0	188,3	786,7
16.	Emona, Domžale	12,0	23,0	14,0	17,0	4,0	70,0
17.	AK Maribor	61,0	60,0	48,0	51,0	25,0	245,0
18.	KK Ptuj	148,5	126,7	188,8	194,3	87,9	746,2
Skupaj		7.766,3	7.713,5	7.646,6	7.221,3	7.634,7	37.982,4

Nalogo je opravil Božič (1979, str. 163), ki je ugotovil naslednje:

- »gozdnogospodarske organizacije so do sedaj veliko vložile v drevsničarsko proizvodnjo. To dokazujejo površine drevesnic (162,90 ha obdelovalnih površin) ter dejstvo, da v njih proizvajajo saditveno blago, ki po količini in kakovosti ustreza potrebam,
- med proizvajalci sadik praktično ni povezave ali pa je ta preskromna zaradi individualnega obravnavanja drevsničarske problematike znotraj posameznega gozdnogospodarskega območja. To je imelo že v preteklosti negativne posledice, ki so se zlasti pokazale v neuskajenosti proizvodnje gozdnih sadik (sadike so ostajale). Druge posledice pa se kažejo še dandanes v zaostajanju posodabljanja in racionalizacije drevsničarske proizvodnje, v smotrnejši uporabi mehanizacije, v specializaciji proizvodnje ter končno pri naporih za zniževanje proizvodnih stroškov gozdnih sadik.«

Božič (1979) ocenjuje, da v Sloveniji gospodarimo z zastornim sistemom gospodarjenja (sem vključuje tudi skupinsko postopno gospodarjenje) na 517.000 ha. V obdobju od leta 1971 do 1975 so v teh gozdovih na leto porabili 15,4 sadike na hektar. Božič (1979) razdeli gozdnogospodarska območja po porabi sadik v dve skupini:

- v prvi, kjer so porabili za obnovo, melioracije in pogozdovanje 3 do 6 sadik na hektar, sodijo: Kras, Celje, Brežice, Ljubljana, Tolmin in Kranj,
- v drugo skupino, kjer je bila v prejšnjem obdobju povprečna poraba od 7 do 12 sadik na hektar gospodarskega gozda, so se uvrstili: Kočevje, Novo mesto, Nazarje, Maribor, Murska Sobota, Bled in Slovenj Gradec.

Božič (1979, str. 164) je še dodal: »Poseben položaj ima gozdnogospodarsko območje Postojna z izjemno visoko porabo sadik, 15 sadik po ha, in s programom obnove, ki jo lahko izrazimo z intenziteto 13 sadik na ha.«

Seznamimo se še s povzetkom prispevka (Božič, 1979, str. 167): »Pričakovana letna poraba sadik v srednjeročnem obdobju 1976 do 1980 bo znašala okoli 12 milijonov. Pri tem bomo potrebovali za obnovo gozdov in spopolnjevanje okoli 6 milijonov sadik, za gozdne melioracije in pogozdovanja pa tudi okoli 6 milijonov sadik.«

Pri načrtovanem sajenju 12 milijonov sadik na leto se bo povprečna poraba sadik na hektar gospodarskih gozdov povečala z dosedanjih 8,4 na 13,5 sadike na hektar (Božič, 1979).

Božič je še ugotovil, da so zmogljivosti obstoječih drevesnic dovolj velike za povečano vzgojo sadik, tako da drevesnic ni treba povečevati.

Od strokovnih osnov 12 milijonov sadik na leto (Božič, 1979) pa se je s srednjeročnim načrtom za obdobje od leta 1986 do 1990 načrtovana povprečna letna poraba zmanjšala na 9.500.000 gozdnih sadik, od tega 8.750.000 iglavcev in 750.000 sadik listavcev. Do leta 1989 so načrte zadovoljivo izvajali, tako da je bila v 80. letih intenzivnost sajenja okoli 9 sadik/ha vseh gozdov.

Po letu 1990 so pri vlaganjih v gozdove (vključno z obnovo s sajenjem) nastali močni negativni trendi, ki se po rahlem povečanju sredi devetdesetih let nadaljujejo tudi v obdobju po letu 2000.

4 GOZDNO DREVESNIČARSTVO IN PORABA SADIK V SLOVENIJI PO OSAMOSVOJITVI

Slovenija je postala samostojna država in tudi gozdarstvo se je znašlo v novih razmerah. V prehodnem obdobju med letoma od 1990 do 1993 je na področju gozdarstva vladalo nekakšno brezvladje. Stari sistem, ko je potekal ves promet z lesom iz družbenih in zasebnih gozdov prek gozdnih gospodarstev in so se od vrednosti prodanega lesa odvajala sredstva za vlaganja v gozdove, ki so bila namenjena za delovanja gozdarske službe, gozdnogospodarskega načrtovanja in vseh, z načrti predvidenih del pri obnovi, negi in varstvu gozdov, pa tudi za odpiranje gozdov s prometnicami, ni več deloval. Še pred sprejemom novega zakona o gozdovih se je začela prosta prodaja lesa iz zasebnih gozdov, zaradi česar se je zmanjšal obseg sredstev za vlaganja v gozdove in posledično je bilo tudi v obnovo in nego v zasebnih gozdovih. Gozdnogospodarske organizacije, ki so bile zadolžene in odgovorne za izvajanje gozdnogospodarskih načrtov v družbenih in zasebnih gozdovih, tako niso mogle več v celoti opravljati svojega dela.

Ko je leta 1994 začel veljati Zakon o gozdovih, ki ga je Državni zbor sprejel 26. maja 1993, je gozdarstvo začelo delovati na popolnoma novih izhodiščih. Financiranje gozdarske službe, gozdnogospodarskega načrtovanja in vlaganj v gozdove je prešlo iz samofinanciranja gozdarstva (sredstva za vlaganja v gozdove) na financiranje iz državnega proračuna. Osnovana je bila Javna gozdarska služba, ki jo plačuje državni proračun in

ki usmerja razvoj vseh gozdov, v proračunu Republike Slovenije pa se zagotavljajo tudi sredstva za sofinanciranje gojitvenih in varstvenih del ter del za vzdrževanja življenjskega okolja prostoživečih živali v zasebnih gozdovih. Še ena bistvena novost je nastala: za gospodarjenje v zasebnih gozdovih je zadolžen lastnik gozda.

Z državnimi gozdovi pa na podlagi koncepcije do leta 2016 gospodarijo nekdanja gozdna gospodarstva, ki so se preoblikovala v gozdarske gospodarske družbe.

4.1 Program razvoja gozdov v Sloveniji

Program razvoja gozdov v Sloveniji (Ur. list RS, št. 14/96) je na podlagi gozdnogospodarskih načrtov za obdobje od leta 1991 do 2000 določal obseg obnove, nege in premen degradiranih gozdov.

Preglednica 4: Načrtovani letni obseg obnove, nege in premen degradiranih gozdov v Programu razvoja gozdov v Sloveniji (v ha). Vir: Ur. list RS, št. 14/96.

Umetna obnova	1.431
Nega gozdov	24.192
Premena degradiranih gozdov – posredna	881
Premena degradiranih gozdov – neposredna	387

Program razvoja gozdov v Sloveniji je takole opredelil dejavnost in usmeritve gozdnega drevsničarstva in semenarstva:

»Tudi pri sonaravnem gospodarjenju z gozdovi so primeri, ko naravno obnavljanje gozdov ni uspešno ali ni skladno s cilji gospodarjenja z gozdom. Tako je v nekaterih sestojih potrebna tudi obnova s sajenjem, za katero mora biti zagotovljena stalna preskrba s kakovostnimi sadikami različnih vrst in provenienc. Gozdno drevsničarstvo in semenarstvo je torej pomembna dejavnost gozdarstva, zato mora javna gozdarska služba skrbno spremljati razvoj in delo gozdnih drevesnic oziroma semenarskih obratov ter sodelovati z njimi.

Usmeritve:

- zaradi narave drevsničarske proizvodnje je treba izdelati srednjeročni načrt proizvodnje sadik, in sicer po drevesnih vrstah, izvoru, načinu vzgoje in starosti;

- standarde za kakovost sadik je treba uskladiti z mednarodnimi;
- nujen je stalni nadzor vzgoje sadik v gozdnih drevsnicah, ki vključuje nadzor semenske zaloge in spremljanje porabe semena;
- v prometu s sadilnim materialom je treba zahtevati potrdilo o izvoru;
- povečati je treba površine obstoječih in določiti nove semenske sestoje in s tem zagotoviti nemoteno oskrbo s semenjem različnih drevesnih vrst in provenienc;
- v gozdovih je treba izločiti, označiti in zavarovati t.i. plus drevesa vseh drevesnih vrst;
- nabiranje semenja v semenskih sestojih mora biti nadzorovano;
- treba je strokovno preveriti utemeljenost vseh do zdaj osnovanih semenskih plantaž;
- zasnovati je treba gensko (semensko) banko zlasti redkih in ogroženih drevesnih vrst ter njihovih krajevnih ras.«

Ko primerjamo program z realizacijo, ugotovimo velika odstopanja. Glede na podatke (Greco, 1998) so leta 1994 izpolnili načrt umetne obnove (sajenje in setve) s 603 ha (to je le 42 % obveznosti iz Programa razvoja gozdov brez premen degradiranih gozdov), leta 1995 770 ha (52 %) in leta 1996 591 ha (41 %). V primerjavo smo vzeli le umetno obnovo brez premene degradiranih gozdov, če bi upoštevali še to, bi bila izpolnitev načrtovanih obveznosti še precej manjša (1994, 33 %; 1995, 42 %; 1996, 32 %). Neko-liko ugodnejša je bila realizacija med letoma 1997 in 1999, ko se je približala polovici načrtovanih del.

4.2 Resolucija o nacionalnem gozdnem programu

Resolucijo o nacionalnem gozdnem programu je sprejel Državni zbor Republike Slovenije na seji 20. novembra 2007.

Na temelju te resolucije bi bilo treba sprejeti za posamezna področja operativne in zavezujoče načrte.

Resolucija o nacionalnem gozdnem programu prinaša v preglednici 4, na strani 20, med drugim tudi načrte, povezane z obnovo in drevsnicarstvom:

- mogoč posek 4.101.056 m³/na leto,
- obnova gozdov s sajenjem 671 ha/na leto,
- priprava sestoja za naravno nasemenitev 2.147 ha/na leto,
- nega gozdov 17.079 ha/na leto.

4.3 Ocena izvedbe načrta od leta 2001 do 2010 in načrt za obdobje od leta 2011 do 2020

Stanje v slovenskih gozdovih glede trajnosti ni zadovoljivo. Po Gozdnogospodarskih in lovsko upravljaljskih načrtih območij za obdobje od leta 2011 do 2020, povzetek za Slovenijo, ki ga je pripravil Zavod za gozdove Slovenije povzemamo naslednje glavne probleme pri gospodarjenju z gozdovi v Sloveniji:

Zagotavljanje izvedbe načrtovanih ukrepov

»Razkorak med načrtovanimi in realiziranimi ukrepi je prisoten že dalj časa. Ob izostanku načrtovanih ukrepov nimamo vzvodov za dolgoročno usmerjanje razvoja gozdov, kar neizbežno vodi tudi v slabšanje njihovega stanja. Problem je izpostavljen na prvem mestu tudi zaradi dejstva, da v zadnjih dveh desetletjih v smislu boljše realizacije ni zaznavnih premikov. Posebej problematična je realizacija ukrepov v zasebnih gozdovih.«

Neizkoriščenost proizvodnih potencialov gozdov

»Približno četrtnina gozdov zaradi neprimerne zgradbe sestojev po količini in vrednosti bistveno

Preglednica 5: Obseg obnove s sajenjem in setvijo v obdobju od leta 1994 do 1996. Vir: Greco, 1998.

	Zasebni gozdovi, posest do 100 ha	Zasebni gozdovi posest več kot 100 ha	Državni gozdovi	Gozdovi, ki so predmet denacionalizacije	Gozdovi drugih pravnih oseb	Skupaj
1994	282	–	321	–	–	603
1995	440	–	273	20	–	733
1996	407	-	165	14	5	591

odstopa od produkcijske sposobnosti gozdnih rastišč.«

Nezadostna odprtost posameznih gozdnih predelov

»Izgradnja gozdnih cest je v zadnjih dvajsetih letih povsem zastala.«

Oteženo naravno pomlajevanje

»Poleg vpliva rastlinojedih parklarjev na pomlajevanje gozdov naravno obnavljanje gozdov ogrožajo tudi nekateri drugi dejavniki. Naravno pomlajevanje je zaradi zaostrenih ekoloških razmer, počasno in mestoma manj uspešno v predelu visokogorskih gozdov (GGO Bled, GGO Slovenj Gradec). V nižinskih predelih izstopa problematika obnove hrastovih sestojev (GGO Novo mesto, GGO Murska Sobota) ter ostalih nižinskih gozdov (GGO Murska Sobota). Vzrok za neuspešno naravno pomlajevanje ključnih drevesnih vrst je v nekaterih predelih tudi v neustreznem konceptu obnove, naravno pomlajevanje pa je pogosto oteženo tudi na ogolelih površinah, nastalih po sanacijah gozdov, poškodovanih po podlubnikih oziroma večjepovršinskih ujmah (npr. GGO Bled).«

Neuskajenost rastlinske in živalske komponente gozdov

»Kljub stalnemu izboljševanju usklajenosti rastlinske in živalske komponente gozda je problematika v nekaterih predelih (GGO Postojna, Kočevje, Novo mesto, Ljubljana, Murska Sobota) še vedno močno prisotna in se kaže zlasti v neuspešnem pomlajevanju ključnih drevesnih vrst, kot tudi v razvrednotenju lesa zaradi lupljenja. Problem je večplasten, razlog zanj je na eni strani še vedno previsoka številčnost rastlinojede parkljaste divjadi, kot tudi zmanjšana prehranska kapaciteta gozdnih ekosistemov na drugi strani. Najbolj pereč problem neuskajenosti odnosov med gozdom in prostoživečimi živalskimi vrstami je v predelu dinarskih jelovo-bukovih gozdov (GGO Postojna, Kočevje, Novo mesto, Ljubljana).«

Neuravnoteženo razmerje razvojnih faz

»Problem neuravnoteženega razmerja razvojnih faz je navzoč v večini GGO in se kaže predvsem v velikem deležu debeljakov in odsotnosti mladovja,

kar poleg problematike zagotavljanja trajnosti donosov pomembno vpliva tudi na zmanjševanje prehranske kapacitete za divjad, ki v nekaterih predelih (npr. Dinaridi) še dodatno pogloblja problematiko neuskajenosti rastlinske in živalske komponente.«

Že dolgo obdobje smo priča težavam pri obnovi slovenskih gozdov, saj zelo primanjkuje mladovij, pomanjkanje je opazno že pri drogovnjakih. Presežke tvorijo prepogosto že prestareli debeljaki. Da v kratkem ni pričakovati izboljšanja, nas opozarja tudi pomanjkanje sestojev v obnovi. K izboljšanju razmer ni nič doprineslo obdobje od leta 2001 do 2010, saj je bil načrtovani obseg obnove v državnih gozdnih izpolnjen le s 84 %, v zasebnih gozdovih pa le 54 %. Gozdnogospodarski načrti se pri načrtovanju vlaganj v nego in obnovo v zasebnih gozdnih vse bolj naslanjajo na možnosti za njihovo izvedbo in na razpoložljiva finančna sredstva iz proračuna, vse manj pa na potrebe gozdov. Žal se to že dogaja tudi pri državnih gozdovih.

Preglednica 6: Načrtovani in realizirani obseg obnove (naravna in s sadnjo) v slovenskih gozdnih v obdobju od leta 2001 do 2010 in okvirne potrebe za obdobje od leta 2011 do 2020 (v ha). Vir: Zavod za gozdove Slovenije, 2012.

	Načrt od leta 2001 do 2010	Realizacija od leta 2001 do 2010	Načrt od leta 2011 do 2020
Državni gozdovi	12.485	10.541	12.150
Zasebni in drugi gozdovi	22.177	11.977	24.675

Tudi okvirne potrebe obnove (tudi če bodo realizirane, v kar pa upravičeno dvomimo) za obdobje od leta 2011 do 2020 ne morejo izboljšati neuravnoteženosti razvojnih faz gozdov v Sloveniji.

Ko pregledujemo navedene številke, se ozirimo še na program potreb po sadikah za obdobje od leta 2000 do 2005 (Greccs, 2000): »V prihodnjem petletnem obdobju na ZGS načrtujemo porabo 1,8 milijonov sadik letno za obnovo s sadnjo v slovenskih gozdnih. Poleg načrtovane redne obnove s sadnjo in setvijo bomo nadaljevali s postopno obnovo enovrstnih kultur iglavcev z razširitvijo s Pohorja in Krasa tudi na druga območja v Sloveniji. V vrstni strukturi sadik načrtujemo zmanjšanje deleža sadik

Preglednica 7: Poraba sadik za obnovo in sanacije v slovenskih gozdovih v obdobju od leta 2003 do 2012. Vir: Zavod za gozdove Slovenije, letna poročila.

2003	1.022.148
2004	930.155
2005	1.045.069
2006	1.175.753
2007	1.045.915
2008	901.980
2009	893.130
2010	824.081
2011	778.031
2012	565.245

smreke na 40-45 %, zadržanje deleža plemenitih listavcev pod 20 %, povečanje deleža bukovih sadik na 15-18 %, hrastov na 10 % in drugih iglavcev povprečno za odstotek.»

Program razvoja gozdov (načrti od leta 1991 do 2000) je načrtoval letno obnovo s sajenjem na 1.431 ha (poleg tega še 387 ha neposredne premene degradiranih gozdov ter posredne premene na 881 ha), območni gozdnogospodarski načrti za obdobje od leta 2011 do 2020 pa načrtujejo letni obseg obnove s sajenjem na 500 ha. Tudi glede tega so različna strokovna izhodišča med dvema načrtoma več kot očitna. Kje so razlogi? Podatki na drugi strani kažejo, da imamo preveč starih sestojev in premalo mladovij in sestojev v obnovi. Leta 2012 je bilo s sajenjem obnovljenih le 270 ha gozdov. Če dodamo še 8 ha obnove s setvijo, se je tako obnovilo le 278 ha gozdov, kar je le 20 % načrtovane obnove (brez premen degradiranih gozdov) v obdobju od leta 1991 do 2000 ali 56 % načrtovane obnove s sajenjem za obdobje od leta 2011 do 2020.

V zadnjih dveh desetletjih se zmanjšujejo potrebe po sadikah. Glede na program razvoja gozdov (osnova so načrti od leta 1991 do 2000) naj bi na leto potrebovali samo za obnovo s sajenjem (brez premen) od 3,5 do 4 milijona sadik, dejanska poraba pa je nihala od 1,65 do 1,75 milijona (Greccs, 2000). V obdobju od leta 2003 do 2010 je bila povprečna letna poraba sadik 970.331. Po območnih načrtih za obdobje od leta 2011 do 2020 potrebujemo le še 900.000 sadik na leto (smreke

35 %, jelke, bora in macesna po 1 %, bukve 17 %, hrasti 15 %, plemeniti listavci 25 %, in 5 % preostalih drevesnih vrst). Namesto 900.000 je bilo leta 2011 pogozeno 778.031 gozdnih sadik, v letu 2012 pa le še 565.245 (od tega 11.845 puljenk) triindvajsetih različnih drevesnih vrst.

Taki trendi in nihanja so se morali odražati na slovenskem gozdnem drevsnicarstvu, ki je praktično preminulo. Le kako bomo lahko uresničili z območnimi načrti načrtovani obseg obnove s sajenjem in hkrati sanirali tudi posledice različnih ujm, požarov in podlubnikov, ko smo praktično z nepremišljenimi ukrepi uničili gozdno drevsnicarstvo! Takemu igranju s številom potrebnih sadik ustreznih drevesnih vrst in provenienc iz leta v leto, ki jih ni mogoče nabaviti kar v brezštevilnih nakupovalnih centrih, ampak je za njihovo vzgojo treba imeti ustrezno seme in tudi čas, ne moremo reči drugače kot neodgovorno delo Zavoda za gozdove Slovenije, ki je po zakonu o gozdovih zadolžen za zagotavljanje sadik gozdnih drevesnih in grmovnih vrst.

Koncept sonaravnega gospodarjenja, mnogo primernejše bi bilo reči gospodarjenje po meri narave, ne more uspeti brez ustreznega ukrepanja. Poleg sečnje, nege in naravne obnove je potrebna tudi pomoč obnovi s sajenjem. Vendar ne z načrtovanimi 0,8 sadike na leto na hektar slovenskih gozdov, še manj pa z realizacijo 0,5 sadike/ha v letu 2012. Če vemo, da je treba na leto obnoviti okoli 10.000 ha slovenskih gozdov, je delež obnove s sajenjem načrtovan za obdobje od leta 2011 do 2020 le 5 %. Bojim se, da poskušamo nedelo in druge težave pogosto preprosto opravičevati s sonaravnim gospodarjenjem, tako pri načrtovanju kot tudi izvedbi načrtov. To nas počasi, a vztrajno vodi v smer, ko sploh ne bomo več strokovno usmerjali razvoja slovenskih gozdov. Slovenska gozdarska znanost bo morala v zelo kratkem času dati jasen odgovor, kaj je sonaravno gospodarjenje.

4.4 Kako je z dolgoročno vzgojo in dobavo sadik gozdnega drevja v Sloveniji?

Do leta 1994 je bilo razmerje med posameznimi drevesnicami in Gozdnimi gospodarstvi jasne. Gojivna in varstvena dela so financirali iz sred-

stev za vlaganja v gozdove, za izvedbo gojitvenih in varstvenih del v gozdovih so bile odgovorne gozdnogospodarske organizacije, lastniki so imeli prednostno pravico opravljati ta dela v svojih gozdovih ob ustreznem plačilu. Natančno je bilo znano, za katero področje posamezna drevesnica vzgaja gozdne sadike. Srednjeročno ali pa tudi za daljše obdobje so bile znane okvirne količine in vrste sadik. Drevesnice so se prilagajale potrebam gozdnih gospodarstev, določeno prilagajanje pa je bilo tudi v obratni smeri. Vse pa se je spremenilo po uveljavitvi zakona o gozdovih leta 1994. Zakon o gozdovih v 50. členu določa, da so dejavnosti javne gozdarske službe tudi:

- »gozdno semenarstvo vključno s pridelavo semena gozdnih in drevesnih na semenskih plantažah, hranjenjem rezervnih količin semena gozdnih drevesnih in grmovnih vrst in ustanovitvijo in delovanjem semenske banke;
- zagotavljanje sadik gozdnih drevesnih in grmovnih vrst.«

Dejavnost javne gozdarske službe naštetih nalog opravlja Zavod za gozdove Slovenije, del nalog pa tudi Gozdarski inštitut Slovenije. Obe nalogi bi lahko opravljali tudi koncesionarji.

Neposredne povezave med drevesnico in določenim območjem ni več, vrsta dejavnosti je vezana na proračun države, skratka, nastale so popolnoma drugačna razmere.

Z uveljavitvijo novega zakona o gozdovih leta 1994 so nastale popolnoma nove razmere pri financiranju del, ki jih je predstavil Grecs (1998): »Sofinanciranje vlaganj v zasebne gozdove iz proračuna Republike Slovenije je za lastnika pomembna stimulacija in motiv za kakovostno izvedbo gojitvenih del v lastnem gozdu, seveda tistemu, ki mu gozd nekaj pomeni. V celoti so sofinancirana negovalna dela v mladovju, pri obnovi gozda priprava sestoja za naravno obnovo, pri obnovi s sadnjo/setvijo pa so v celoti financirane sadike in seme.«

Grecs (1998) priznava, da je eden večjih težav bioloških vlaganj v gozdove, da je: »Izvedba gojitvenih del v zasebnih gozdovih v tesni odvisnosti od razpoložljivih sredstev.«

Z vsakim načrtovalskim obdobjem se zmanjšujeta obseg obnove s sajenjem in s tem tudi potreba po sadikah, kar še ne bi bilo najhuje, če bi se načrti uresničili. Žal je tudi razkorak med načrtovano

obnovo s sajenjem in izvedbo vse večji in nihanja so od leta v leto vse večja. Kdo naj prevzame tveganje za taka nihanja in nezmožnost prodaje nekajletne vzgoje sadik? Drevesnice kot podjetja tega gotovo ne morejo, saj je od prodaje sadik odvisno njihovo preživetje. Druga za drugo so prenehala z vzgojo gozdnih sadik. Trenutno se z vzgojo gozdnih sadik ukvarjata le še dve drevesnici. Če želimo ohraniti gozdno drevesničarstvo, saj ga slovenski gozdovi nujno potrebujejo, morajo biti sklenjene vsaj petletne pogodbe z natančno določeno vrsto, starostjo in provenienco sadik. Vzgoja sadik traja več let in še prej je treba zagotoviti ustrezno seme drevesne vrste in ustreznih provenienc. Brez dolgoročnih zavezujočih dogovorov za vzgojo sadik ne bo mogoče.

Čeprav na porabo sadik vplivajo številni dejavniki – z zasebnimi gozdovi gospodarijo njihovi lastniki, od njih je odvisno, kolikšne površine bodo pripravili za sajenje, gozdnogojitvena dela v zasebnih gozdovih se sofinancirajo iz proračuna Republike Slovenije, kjer pa se postavke za te namene spreminjajo iz leta v leto, pa še kakšen razlog bi se našel, pa to ne javne gozdarske službe ne države ne odvezuje, da ne skleneta obvezu-

Preglednica 8: Povprečno na leto pogozdenih sadik/ha vseh gozdov

Obdobje	Sadik/ha vseh gozdov
Kranjska, 1876–1918 (upoštevana le centralna drevesnica)	10
Kranjska, 1900–1918 (poleg centralne še vse druge drevesnice, lokalne javne, veleposestniške, cesarske)	20
Dravska banovina, 1919–1940 (ocena na podlagi podatkov za leti 1937 in 1939)	11
Slovenija, 1945–1954 (Beltram, 1955)	10
Slovenija, 1971–1975 (Božič, 1979)	8,4
Slovenija, sredina osemdesetih let	9
Slovenija, 1994–1999 (Grecs, 2000)	1,6
Slovenija, 2003–2010 (Zavod za gozdove Slovenije – poročila)	0,9
Slovenija, 2011–2012 (Zavod za gozdove Slovenije – poročila)	0,6

jočih dolgoročnih pogodb za vzgojo gozdnih sadik. Zaradi gozdov, ne drevsničarjev, čeprav bi to omogočilo tudi obstanek in potreben razvoj gozdnega drevsničarstva v Sloveniji.

5 ZAKLJUČEK

Sonaravno gospodarjenje, ustrežneje povedano gospodarjenje po meri narave (Košir, 2010) pomeni z gozdovi gospodariti. Pod pojmom gospodarjenja pa moramo razumeti vse ukrepe, ki so v gozdovih potrebni od poseka, do obnovitvenih, negovalnih in varstvenih del, ki omogočajo da gozdovi trajno opravljajo svojo večnamensko vlogo (proizvodne, ekološke in socialne). To nikakor ne more biti prepuščanje razvoja večnamenskih gozdov naravi. Tudi Zavod za gozdove Slovenije, ki je zadolžen za usmerjanje razvoja slovenskih gozdov lahko to opravi le preko določenih skrbno načrtovanih in tudi izvedenih ukrepov v gozdovih. Med te ukrepe pa sodi tudi obnova s saditvijo gozdnih sadik. Saditev kot dopolnilo naravni obnovi je potrebna če le-ta ne uspe, če ne uspe v zadovoljivi meri ali ni ustrežna. S saditvijo si pomagamo pri obnavljanju spremenjenih nenaravnih enovrstnih gozdov, degradiranih gozdov, gozdov prizadetih po ujmah in pri različnih sanacijah gozdov. Namen saditve gozdnih sadik pri obnovi sestaja je skrajšati posečne razvojne faze in s tem preprečiti izgubo več desetletnega prirastka. Hkrati pa se želi pridobiti na vrednosti gozdov (Košir, 2014). Da je obnova s saditvijo kot pomoč naravni obnovi v slovenskih gozdovih res potrebna kažejo tudi gozdnogospodarski načrti območij za obdobje 2011-2020. Vseh zgoraj naštetih nalog pa ne moremo uresničiti z letno intenziteto saditve 0,5 sadik na ha vseh slovenskih gozdov. Ta številka bo morala biti kar nekajkrat višja.

Ker je obnova s saditvijo potreben in nujen ukrep, je potrebno z dolgoročnimi dogovori zagotavljati potrebno število gozdnih sadik ustreznih vrst, ki jih bodo vzgojili v nekaj slovenskih gozdnih drevsnicah.

6 VIRI

- Beltram, V., 1955. Gojenje gozdov v prvem povojnem desetletju. *Gozdarski vestnik*, str. 288-296.
- Božič, J., 1979. Razmere v gozdnem semenarstvu in drevsničarstvu v SR Sloveniji ter smernice za razvoj v letih od 1976 do 1980. *Gozdarski vestnik*, st. 162-168.
- Britovšek, M. 1964. Razkroj fevdalne agrarne strukture na Kranjskem. *Slovenska matica Ljubljana*. 430 s.
- Čokl, M., 1940. *Gozdarska anketa pri Kmetijski zbornici v Ljubljani*. *Gozdarski vestnik*, str. 206.
- Čokl, M., 2012. Oskrbovanje gozdov. V: *Za naš gozd*. *Gozdarska anketa 1941*. Zbornik referatov prvega posveta o stanju gozdarstva na Slovenskem. Ljubljana, 27. februarja - 1. marca 1941. Anko, B. in Perko, F. ur. Ljubljana, *Zveza gozdarskih društev Slovenije - Gozdarska založba*: 169-183.
- Čokl, M., 1940. *Gozdarska anketa pri Kmetijski zbornici v Ljubljani*. *Gozdarski vestnik*, str. 206.
- Čokl, M., 2012. Oskrbovanje gozdov. V: *Za naš gozd*. *Gozdarska anketa 1941*. Zbornik referatov prvega posveta o stanju gozdarstva na Slovenskem. Ljubljana, 27. februarja - 1. marca 1941. Anko, B. in Perko, F. ur. Ljubljana, *Zveza gozdarskih društev Slovenije - Gozdarska založba*: 169-183.
- Gašperšič, F., Winkler, I., 1986. Ponovna ozelenitev in gozdnogospodarsko aktiviranje slovenskega krasa. *Gozdarski vestnik* st. 169-183.
- Gozd in gozdarstvo v Bleiweisovih Novicah 1843-1902*. 2013. Zbral, uredil in spremno študijo pripravil Franc Perko. Predgovor Igor Grdina. *Zveza gozdarskih društev Slovenije - Gozdarska založba in Založništvo Jutro, Ljubljana*. 832 s.
- Gozdnogospodarski in lovsko upravljavski načrti območij za obdobje 2011 - 2020. Povzetek za Slovenijo. Zavod za gozdove Slovenije, 2012. http://www.mko.gov.si/fileadmin/mko.gov.si/pageuploads/GGO/Povzetek_nacrtov_obmocij_2011-2020.pdf 30. 09. 2014
- Greč, Z., 1998. Gojenje gozdov na Zavodu za gozdove Slovenije in izvajanje gojitvenih del v zadnjih letih. *Gozdarski vestnik*, str. 25-30.
- Greč, Z., 2000. Obnova gozdov s sadnjo in setvijo ter operativna organiziranost oskrbe z gozdnim reprodukcijskim materialom. *Gozdarski vestnik*, str. 401-404.
- Horvat - Marolt, S., 1978. Kakovost in izbor sadik gozdnega drevja v Sloveniji. *Gozdarski vestnik*, str. 211-221.
- Jurhar, F., 1967. Naše drevsničarstvo v letu 1966. *Gozdarski vestnik*, str. 55-59.
- Jurhar, F., 1976. Pridelovanje in poraba gozdnih sadik v Sloveniji, *Gozdarski vestnik*, 1976, str. 74-76.
- Košir, Ž., 2010. Lastnosti gozdnih združb kot osnova

- za gospodarjenje po meri narave. Zveza gozdarskih društev Slovenije – Gozdarska založba, Ljubljana. 288 s.
- Košir, Ž., 2014. Eno mnenje k »problemu« smreka. *Gozdarski vestnik*, str. 211-221.
- Perko, F., 1997. Kako je z dolgoročnostjo vzgoje in dobave sadik gozdnega drevja v Sloveniji? *Gozdarski vestnik*, str. 243–244.
- Perko, F., 2005. Trpeli so naši gozdovi. *Slovenski gozd in gozdarstvo v prvem desetletju po drugi svetovni vojni*. Založništvo Jutro, Ljubljana. 328. s.
- Perko, F., 2011. Gozd lahko živi brez človeka, ljudje ne morejo brez gozda. Zveza gozdarskih društev Slovenije – Gozdarska založba in Založništvo Jutro, Ljubljana. 224 s.
- Perko, F., 2014. Drevesnica Štivan 50 let. Zgodovina vzgoje sadik v Matenji vasi, na Kranjskem in v Sloveniji. Drevesnica Štivan d.o.o. Matenja vas pri Postojni 6258 Prestranek. 156 s.
- Program razvoja gozdov v Sloveniji. http://www.zgs.si/fileadmin/zgs/main/img/PDF/ZAKONI/Program_razvoja_gozdov_Slovenije.htm 30. 09. 2014
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu, 2008. Zveza gozdarskih društev Slovenije – Gozdarska založba in Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije. 108 s.
- Rubbia, K., 1912. Petindvajset let pogozdovanja Krasa na Kranjskem. Poročilo komisije za pogozdovanje Krasa v vojvodini Kranjski o delovanju od leta 1886 do konca leta 1911. Založila pogozdovalna komisija, Ljubljana. 88 s.
- Scheyer, M., 1869. Navod, kako naj ravnaajo posamesni kmetje in cele soseske z gozdom. Natisnil Jožef Blaznik – Založil deželni odbor kranjski. 44 s.
- Smole, M., 1985. Terezijanski gozdni red za Kranjsko 1771. Ur. Anko, B., Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo. Viri za zgodovino gozda in gozdarstva na Slovenskem I. 88 s.
- Smole, M., 1989. Gozdni red za Spodnjo Avstrijo 1813. Ur. Anko, B., Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo. Viri za zgodovino gozda in gozdarstva na Slovenskem VII. 48 s.
- Šivic, A., 1940. Banovinske gozdne drevesnice v začetku leta 1940, *Gozdarski vestnik*, str. 73–78.
- Šivic, A. 1954. Centralna gozdna drevesnica pod Rožnikom in v Gradišču pri Ljubljani. *Gozdarski vestnik*, str. 89–92.
- Šivic, A. 2012. Razvoj in struktura gozdnega gospodarstva v Sloveniji. V: Za naš gozd. Gozdarska anketa 1941. Zbornik referatov prvega posveta o stanju gozdarstva na Slovenskem. Ljubljana, 27. februarja – 1. marca 1941. Anko, B. in Perko, F. ur. Ljubljana, Zveza gozdarskih društev Slovenije – Gozdarska založba, str. 23–48.
- Šuštar, F., 1957. Naša gozdarska statistika. *Gozdarski vestnik*, str. 268–274 in 311–313.
- Urbas, J., 2012. Pogozdovanje krasa in goličav. V: Za naš gozd. Gozdarska anketa 1941. Zbornik referatov prvega posveta o stanju gozdarstva na Slovenskem. Ljubljana, 27. februarja – 1. marca 1941. Anko, B. in Perko, F. ur. Ljubljana, Zveza gozdarskih društev Slovenije – Gozdarska založba, str. 221–236.
- Wraber, M., 1951. Nova pota gozdne semenarske službe. *Gozdarski vestnik*, str. 3–14.